

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Het probleem van psalm 22

En van het zesde uur af kwam er duisternis over het gehele land tot het negende uur.

Omstreeks het negende uur riep Jezus met luider stem, zeggende: Eli, Eli, lama sabachtani? Dat is: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?

En sommigen van de omstanders, dit horende, zeiden: Hij roept Elia.

Mattheus 27 : 45-47

En van het zesde uur af...

Dan is het twaalf uur 's middags.

Zoals bij Jezus' geboorte de nacht helderder werd dan de dag, zo wordt bij Zijn sterfen het helderst uur van de dag duisterder dan de nacht.

Het wordt een „egyptische duisternis”, schrikwekkend, adembenemend, als de donkere wolken van Gods oordelen. Een lucht van wolk en winden zwart.

Hoe zal ooit een mens zich kunnen indenken, wat daar op Golgotha zich heeft afgespeeld?

Hoe is dat — als een levend mens op een stuk hout gespijkerd te worden, en daarna recht overeind gezet, om zo een dag lang in de brandende zon te sterven te hangen, ten aanschouwen van ieder die maar kijken wil — en spotten?

En hoe is dat — als levend mens overgegeven te worden aan helse kwelling en smart, in handen van de duivel te vallen en geen hand te hebben om af te weren, geen God en geen mens te hebben ter bescherming?

Excommunicatie, uitsluiting uit het koninkrijk der hemelen, dat komt niet vaak meer voor. Eer het zover is, zoekt men meestal elders een goed heenkomen, onttrekt zich aan de kerk. En meent zich aan God te onttrekken. Maar aan het kruis wordt deze mensen-dwaasheid ontzenuwd en wordt excommunicatie huiveringwekkend transparant: God onttrekt zich aan de mens...; van God verlaten is hij nu - en waar zal die mens dan nog een goed heenkomen zoeken? Hij is buiten de legerplaats gesloten, buiten de heilige stad, verwezen naar de vuilnisbelt, vergaarplaats van afval en aas, waar de made niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt. Dat is de hel: mens te zijn en buiten te staan, uitgesloten te worden van het feest, als die vijf dwaze meisjes, naar de bruiloft te willen gaan, maar in de buitenste duisternis te blijven, waar geen sprankje licht van het feest doordringt. Buiten de samenleving te staan - niet als dode, maar als levende....

Egyptische duisternis - voorbode van het uitzwermen van de engelen des verderfs: waren het niet de **eerstgeborenen**, die stierven?

Publieke excommunicatie - in de buitenste duisternis, van God verlaten - toonbeeld van de hel.

Hoe is dat daar geweest, op Golgotha? Hoe is dat, de hel doorleven - gekruisigd op een balkenpaal? Geen levend mens, die dat weet. Zo'n lijdensbeleving kan niemand opbrengen, **behoeft** ook niemand op te brengen. Want

hier is het, dat het warme zonlicht van Gods genade door de beklemmende duisternis van het menselijk zondeleven heenbreekt: God zegt ons, dat Hij om Christus' wil dit helse lijden ons juist wil besparen. . . . .

Dat zegt ons Gods evangelie.

Maar datzelfde is door Jezus aan de orde gesteld, in de laatste vijf minuten van Zijn „leven” aan het kruis. Nog was alles niet volbracht. Nog één ding restte: het probleem van psalm 22 aan de orde te stellen, het „waarom hebt Gij Mij verlaten”?

Dat is maar niet een theologisch of een psychologisch probleem. Het is een religieus probleem, een direct met Zijn Gods-dienst samenhangend probleem.

Is dit dan niet een gebed: mijn God, mijn God...? Is dit dan niet een bittere klacht? Dat wel. Dat ook! Maar het is meer.

Als het alleen maar gezegd was als gebed of klacht tot God, dan had het niet „hardop” gezegd behoeven te worden. Dan ware het een zaak geweest tussen God en Jezus alleen.

Weliswaar kende men niet het „stille gebed”. Evenmin als „stil” lezen. Dat gebeurde „halffluid”, mompelend. Daarom was bidden op de hoeken der pleinen eens te meer een „publieke vertoning”, om van de mensen gezien te worden (Mt. 6 : 6). Maar die zelfde Jezus, die echte bidders verwijst naar de binnenkamer-met-gesloten-deuren (Mt. 6 : 6) roept hier zelf **met luider stem**: Mijn God, Mijn God... om (ook) van de mensen gehoord te worden.

En dat wel niet zonder bedoeling. Want zo stelt Hij voor ieder die het maar horen wil en de Schriften kent het religieuze probleem van Psalm 22 aan de orde.

Het typerende van deze psalm is immers, dat hij „de situatie schildert van de rechtvaardige, aan wie God zijn hulp en bijstand onttrekt en die Hij onbeschermd prijsgegeven heeft aan het geweld van de boze...”.

Een **rechtvaardige**, een die recht voor God staat, en **die** van God verlaten - dat is het probleem hier. Dat was het al voor David. En voor de vrienden van Job. Dat is het eens te meer op Golgotha. Jezus Christus, en dié gekruisigd. Hij, van wie zelfs de heiden Pilatus getuigde: ik vind geen schuld in deze mens.

Jezus Christus, en **die** gekruisigd, dat is hier het probleem, een probleem dat niet theologisch wordt gesteld, en ook niet theologisch kan worden opgelost. Hoe kan een rechtvaardige van God verlaten worden, getroffen worden door de ban of uitsluiting uit de gemeente? Hoe kan hier gelden: wat gij op aarde binden zult, zal in de hemelen gebonden zijn? Hoe kan God het oordeel van het sanhedrin op Golgotha publiek bevestigen?

Maar de macht van satan is nog niet uitgewoed onder het kruis: hoor, Hij roept Elia! Niet maar als Koning, als Messias, als Zoon van God wordt Jezus miskend, gehoond, bespot, zelfs als Rechtvaardige... Niemand gaat op het probleem in. Een gecensureerde neemt een psalm op de lippen — en wat voor een psalm — Hij roept „mijn God”, maar zij kennen zelfs geen verontwaardiging. Het

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Tijdelijk adres van de Redactie:
J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak
Prof. Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Prof. Dr. H. R. Rookmaaker, Diemen
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Bilthoven
Ds. C. Vonk, Schiedam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Abonnementprijs
f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

beroert hen niet. Zij gaan zelfs niet in op de vraag of deze gekruisigde wel terecht de Schrift gebruikt. Het probleem van de gecensureerde Rechtvaardige spotten zij weg.

Maar straks gaan zij pascha vieren. Het feest, dat het antwoord op de gestelde vraag bevat. Want pascha vieren betekent gedenken, dat de engel des verderfs hun deuren voorbijging, dat Israël's eerstgeborenen **niet** stierven, dank zij het bloed van het lam. Het roept in herinnering hoe God goddelozen rechtvaardigt. Voor wie dat geen probleem is, die kan zich ook afmaken van dat andere probleem, daar op Golgotha. Maar omgekeerd: wie zich verwondert dat goddelozen worden vrijgesproken (of is niet ieder, jood of egyptenaar, in zonde ontvangen en geboren?), die vindt op Golgotha het antwoord: God veroordeelt deze Rechtvaardige.

Het hart van het evangelie ligt op de kruisberg open: want niet licht zal iemand voor een rechtvaardige sterven — maar misschien heeft iemand nog de moed voor een goede te sterven — God echter bewijst zijn liefde jegens ons, doordat Christus, toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is (Rom. 5 : 7, 8).

Ja, zó zullen wij Zijner gedenken: „Hij heeft zich vernederd tot in de allerdiepste versmaadheid en angst der hel, met lichaam en ziel, aan het hout des kruises, toen Hij riep met luider stem: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten? opdat **wij** tot God zouden genomen, en **nimmermeer van Hem verlaten worden**”. D.i.: opdat wij niet buitengesloten zouden worden, maar te horen zouden krijgen: komt, gij gezegenden, beërft het koninkrijk...!

E. R. Postma

Scheur de kerk toch niet!

In het najaar van 1538 werd de situatie in Genève steeds slechter.

De predikanten die Calvijn en zijn collega's waren opgevolgd beijerden zich wat hun voorgangers hadden opgebouwd weer af te breken. Ze noemden die zelfs booswichten die vanwege hun slecht gedrag de stad hadden moeten verlaten. Zij achtten het onverdragelijk dat „onbevoegden” in de bijbel lasen. Men moest de franse vertaling ervan verbieden! In de raad, die alles behalve Calvijnsgezind was, werd geklaagd over de losbandigheid welke zich overal in de stad openbaarde.

Gedurende de laatste maanden van 1538 kwam het opnieuw tot een acute crisis in Genève.

De nieuwe predikanten hadden een soort overeenkomst gesloten met Bern. Daardoor was hun positie, evenals die van de raad van de stad, aanmerkelijk verstevigd. En steunend op dat succes besloten toen de geneefse autoriteiten, dat het Heilig Avondmaal weer zou worden gevierd.

Men hoeft niet over veel fantasie te beschikken om zich te kunnen voorstellen hoe de volgelingen van Calvijn en Farel op dat besluit reageerden.

Ze waren bedroefd maar ook diep verontwaardigd! Zou men nadat de trouwe, wettige herders waren weggejaagd, valse herders in de kerk waren ingedrongen en de goddeloosheid in stad en kerk steeds toenamen het Heilig Avondmaal vieren? Zouden zij met zoveel lichtzinnige lieden, met die vijanden van de kerk, aan één Avondmaalstafel aanzitten?

Zouden zij het lichaam en bloed van Christus uit de handen van „huurlingen” moeten ontvangen?

Was nu niet het moment gekomen om zich openlijk en metterdaad te verzetten tegen wat in de stad was geschied?

Moesten ze zich niet radicaal losmaken van al die goddeloosheid en breken met die goddelozen?

Calvijn's „zendbrief” hadden ze met tegenzin gelezen. Wat bezielde die vurige strijder van weleer? Was ook bij hem het goud verdonkerd? Was wat Calvijn zei in feite niet een opwekking om de zonden die in de kerk waren geschied zonder meer te dulden? Propageerde de vurige reformator thans niet een onchristelijke lijdelijkheid?

In hun zorg over de komende, de dreigende Avondmaalsviering wendden de geneefse broeders zich nu tot Farel. Ze vermoedden dat ze bij de felle Farel meer „begrip” voor hun gevoelens en wensen zouden vinden dan bij Calvijn.

Nu, daarin vergisten zij zich niet. Farel dacht er in feite net zo over als zij. Maar - Farel wilde zich zonder zijn medebroeders, speciaal Calvijn, te raadplegen zich niet over deze zaak uitlaten. Hij wist of vermoedde dat Calvijn ten aanzien van de in geding zijnde kwestie van een andere opinie was als hij. En Farel wilde zich in deze uiterst gevaarlijke situatie van de geneefse kerk per se niet openlijk **tegenover** zijn hoog gewaardeerde medestrijder plaatsen! En zo schreef hij aan Calvijn over zijn contact met de Geneefse getrouwen: Ik heb wat het deelnemen aan het Avondmaal betreft noch vóór, noch tégen geadviseerd. Ik heb hen allen aangeraden de Vader te bidden of Hij hen wil bijstaan in de zo hopeloze situatie.

Maar — evenals andere vrienden van Calvijn zoals Zebedeus en Pinet - was ook Farel van oordeel dat getrouwe gelovigen in de toenmalige situatie van de Geneefse kerk niet aan het Avondmaal mochten deelnemen.

* * *

Toen de nood zeer hoog geklommen was zonden de Geneefse broeders ten slotte een

afgezant naar Calvijn — hij was toen in Straatsburg — om mondeling met Calvijn overleg te plegen omtrent wat in Genève moest worden gedaan. Hoopten ze dat ze Calvijn tot hun inzichten zouden kunnen overhalen?

Wat Calvijn tegen deze afgezant van Genève — het was Saunier de rector van het College, de „middelbare school” van Genève — heeft gezegd weten we precies uit een brief die Calvijn over dit onderhoud aan Farel schreef.

Saunier, zo schreef hij op 24 oktober aan zijn vriend, wilde dat door ons — de predikanten van Straatsburg met Calvijn — de vraag zou besproken worden of het hem en zijn vrienden geoorloofd was het Avondmaal des Heren uit de handen van de ingedrongen predikanten te ontvangen, alsook aan dat Avondmaal met zulk een verwarde hoop daaraan deel te nemen.

Men ziet het: de genevers stellen de vraag scherp.

Calvijn schrijft dan aan Farel het volgende:

Ten aanzien van deze zaak was er tussen mij en Capito — een predikant in Straatsburg — geen enkel verschil van opvatting!

De hoofdzaak daarvan komt hierop neer: **Onder christenen moet een zo grote afkeer van scheuring zijn, dat ze die, voor zover dat maar enigszins mogelijk is, altijd moeten vermijden.**

Voor de dienst des Woords en der sacramenten moet men een zo grote eerbied koesteren, dat waar men ziet dat deze nog voorhanden zijn, men het er voor moet houden dat daar een kerk is. Wanneer het nu onder de toelating Gods geschied is, dat de kerk van Genève door deze dienaren, wie en hoe ze verder ook mogen zijn, bestuurd worden, is het, wanneer de broeders de kentekenen van de kerk daar nog zien, beter dat ze zich aan de Avondmaalsgemeenschap daar niet onttrekken!

Dat is dus kort, krachtig en duidelijk 't advies van Calvijn: Maakt u niet los van de kerk, scheidt u niet daarvan af Verbreekt de avondmaalsgemeenschap niet.

Neen, Calvijn bagatelliseert de moeilijkheden in Genève niet. Hij ziet ook de zonden die in de kerk daar tieren niet door de vingers. Maar terwijl hij die ten volle in hun verschrikkelijkheid en ernst taxeert, geeft hij toch dit advies.

Men hore wat Calvijn verder zegt:

Dat in Genève enige onzuivere dogma's worden verkondigd staat dat handhaven van de gemeenschap met de kerk en in het Avondmaal niet in de weg. Er is immers nauwelijks één kerk welke niet enige overblijfsels van de vroegere onwetendheid heeft overgehouden! Voor ons is het voldoende, als de leer waarop de kerk van Christus gefundeerd wordt haar plaats daarin heeft en behoudt.

Dit zegt Calvijn met het oog op de dwalingen welke in de prediking in de kerk van Genève waren binnengedrongen.

Maar ook over die onwettig ingedrongen predikanten heeft Calvijn het één en ander te zeggen.

Ook de omstandigheid, zo gaat Calvijn verder, dat iemand die niet alleen op bedriegelijke wijze in de positie van de ware dienaar des Woords is ingeslopen, maar zich daarin zelfs op schandelijke wijze heeft ingedrongen niet als een wettige herder mag worden beschouwd, houdt er ons niet van terug dit oordeel uit te spreken.

Er is immers geen reden waarom **ieder particulier persoon**, ieder gewoon kerklid, zich door bezwaren als de genoemde in de war zou laten brengen. De sacramenten — niet de bedienaren ervan! — brengen ons in de gemeenschap der kerk. Laten de broeders

't daarom verdragen dat hun het Avondmaal wordt uitgereikt door de handen van hen van wie ze zien dat ze thans het ambt van dienaar des Woords bekleden. Of dit terecht of ten onrechte geschiedt — daaromtrent kunnen ze, voor wat hen betreft, hun oordeel opschorten tot een wettige behandeling van deze zaak plaats vindt.

Na zo het bezwaar dat aan de dienaren des Woord werd ontleend te hebben weggenomen maakt Calvijn ten slotte nog de volgende opmerkingen voor de situatie in Genève:

Indien de broeders in Genève op deze wijze van de ambtsdienst der predikanten gebruik maken is er toch geen gevaar, dat het er de schijn van zal hebben dat zij het ambt van die predikanten erkennen, goedkeuren of op een of andere wijze als rechtmatig beschouwen. Neen, door er op zulk een wijze gebruik van te maken leggen zij veeleer getuigenis af van hun geduld! Namelijk doordat zij hen verdragen omtrent wie zij van oordeel zijn dat ze door een officieel vonnis veroordeeld moeten worden.

Dat de goede broeders aanvankelijk weigerden dat te doen, zo vertrouwt Calvijn Farel toe, is geen wonder en mishaaft ons ook niet. In de felle hartstocht welke in de aanvang noodzakelijkerwijs moest losbreken, zou het dulden van die predikanten immers niets anders zijn geweest dan het verscheuren van Christus. De broeders verkeerden toen immers nog in het onzekere waarheen de storm welke toen alles in verwarring bracht zich zou wenden.

* * *

Terwijl Calvijn op bewogen, echt pastorale wijze poogt de gelovigen in Genève in de grote moeilijkheden de weg te wijzen die het Evangelie in zo'n situatie voorschrijft, spant hij zich tegelijk rusteloos in om ook zijn medearbeiders in verschillende plaatsen te bewegen het door hem omschreven standpunt in te nemen. Naar zijn diepe overtuiging is dat het enige goede!

Voor al met Farel correspondeert Calvijn voortdurend over deze kwestie. De briefwisseling erover is een model van nobele, broederlijke gedachtenwisseling tussen mannen die het helemaal niet met elkaar eens zijn ten aanzien van wat in een concrete situatie in de kerk moet worden gedaan, elkaar evenwel toch met het hart in Christus vasthouden, en nu samen worstelen om de weg des Heren te vinden in de droevige, ernstige omstandigheden waarin zich de kerk bevindt, die ze boven alles liefhebben en waarvoor ze alles over hebben.

Ik wil hier nog even doorgeven wat Calvijn vlak voor oudejaar 1538 over de situatie in Genève aan Farel schreef.

Wat de kerk betreft, zo leest men in die brief, **ik bezweer u, mijn broeder, laten we toch plaats geven aan de vele prijzende woorden der Schrift waarmee ons de eenheid daarvan wordt aanbevolen.** Vervolgens zullen wij ook op die getuigenissen acht geven, waardoor vastgesteld wordt, dat in zeker opzicht ook daar nog een kerk is, waar vele eigenschappen der kerk ontbreken. Als iemand mij als kerk zou willen opdringen een synode waarin de partij der goddelozen het eenparig gevoelen der gelovigen onderdrukt, zodat zij, als ik de besluiten daarvan niet als goddelijke orakels eerde, zou oordelen dat ik tot de heidenen en de tollenen gerekend moet worden, zou me dat weinig beroeren!

Maar met de kwestie van het gebruik der sacramenten staat het anders. Ge weet met hoe grote afkeer David de boosheid van Saul en van het gehele koninklijke hof verfoeide. Maar de gemeenschap met een zo schandelijke hoop verhinderde hem niet, speciaal toen hij onder de meschieten vertoefde (ps. 120) het te betreuren, dat hij niet met de heilige vergaderingen kon samen komen om plechtige offeranden te brengen. Maar ik wil

deze bladzijde niet met een lange rij voorbeelden vullen — bedenken evenwel welk een beklagenswaardige boosheden gedurende enige eeuwen onder het joodse volk heersten. En toch hebben die niet bewerkt dat offeranden, welke overeenkomstig de instellingen en het bevel God de Heere werden gebracht, niet rein en heilig zouden zijn voor de gelovigen. Want onder hen bleef de kandelaar des Heren branden, welke hen ook in de allerdonkerste duisternis tegenstraalde.

Waar Calvijn dus weer alle nadruk op laat vallen is dit, dat ondanks alle zonden en afdwalingen in Genève toch nog, een of andere gestalte of gedaante van een kerk is. Die kerk moge nog zo verscheurd en verstrooid zijn — ze is er. En daarom kunnen de sacramenten daar terecht worden bediend.

Intussen, zo gaat Calvijn verder, loochen ik niet, dat een kerk waarin de goddelozen zo met de gelovigen vermengd zijn aan een zware ziekte laboreert. Maar daaruit volgt niet dat voor de gelovigen het Avondmaal des Heren dat zij naar zijn ordinantie vieren, onrein zou zijn!

Ongetwijfeld hebben de geneefse broeders geen wettige dienaren door wier handen het hun wordt bediend. Ja, meer nog, er bestaat het gevaar dat zij de mannen, avondmaalsbediening zij niet verachten, ook als hun (wettige) dienaren erkennen! Hiertegenover verklaar ik duidelijk, zo verzekert dan Calvijn, dat ik door zo te spreken als ik deed, geen getuigenis gaf waardoor hun ambt wordt geaprobeeret. Ik raadde de broeders alleen aan, zich door zulk een discussie niet nutteloos in verwarring te laten brengen. Want ook Christus en de apostelen hebben de ambtsbediening met Kajafas niet verdroven volk aan de ceremoniën deelnamen! Maar zij erkennen daarin de publieke orde, dat zij hem die in de kerk de positie van dienaar bekleedde, toestonden zijn gewone priesterambt te bekleden. Ge weet toch ook wel met behulp van welke intrigues Kajafas en zijn ereambt was ingedrongen!

Wat wil men nu verder?

Indien we deze gematigdheid niet betrachten zullen wij allen, de een van de ander, door ontelbare schisma's uiteenscheuren. Want schoonschijnende redenen voor scheuringen zullen nooit ontbreken.

* * *

Zo worstelde Calvijn om de eenheid van de kerk van Christus in Genève in en in heel de wereld.

C.V.

Kerkelijk Leven

De „substantie” van de belijdenis

Destijds in zijn brochure „Trouw blijven” heeft ds. C. Vonk geschreven dat hij bij bepaalde bezwaren tegen de catechismus toch zijn „substantie” van harte aanvaardde. Daarop vatte ds. Wiskerke vlam: ds. Vonk aanvaardde „slechts” de substantie van de catechismus, haar hoofdinhoud en hij liet de bijzaken maar lopen. De heer A. Zijlstra haakte spoedig in: Een nieuw bewijs van verlaten van de belijdenis! We halen een en ander niet op. Ds. C. Vonk heeft de zaak in een tweede brochure „De substantie van de catechismus” afdoende recht gezet.

Dat ik er even op terug komt heeft z'n aanleiding in het feit dat ik dat woord „substantie” onlangs weer eens tegenkwam in artikel 25 van de nederlandse geloofsbelijdenis, dat handelt over het afdoen van de ceremoniële wet. Aldus:

„Wij geloven, dat de ceremoniën en figuren der wet opgehouden hebben met de komst van Christus en dat alle schaduwen een einde genomen hebben, alsoo dat het ge-

bruik daarvan weggenomen moet worden; nochtans blijft ons de waarheid en substantie daarvan in Christus Jezus, in wien ze haar vervulling hebben”.....

Dat betekent: wanneer de Schrift spreekt van de instelling van het pascha, de tijd waarop, de wijze waarop dat gevierd moet worden dat wie er niet aan deelnam met de dood moest gestraft worden, dan is dat Gods Woord. Toch viert niemand van ons dit pascha. En niemand wordt daarom gedood. Dat pascha heeft zijn tijd gehad, heeft afgedaan. Maar is niet „afgeschafft”, doch in Christus, het ware Pascha, vervuld. Ook voor ons is een Pascha geslacht. 1 Corinthen 5. Hij is de substantie = de waarheid van het oudtestamentische pascha. En die substantie = waarheid van het pascha is gebleven.

Zo mag ik ook zeggen: ik heb bezwaar tegen de uitlegging, die de catechismus in Zondag 16 vraag en antwoord 44 geeft van de woorden „nedergedaald ter helle”. Immers die woorden spreken niet van wat de Here Jezus Christus vóór zijn sterven heeft geleden, maar zeggen dat de Here Jezus na zijn sterven is nedergedaald uit het land der levenden naar de doden, uit wier midden Hij op de derde dag weer is opgestaan. Het antwoord 44 past niet op vraag 44. Verwerp ik dat zeggende nu de substantie = de waarheid = de inhoud van dat antwoord? Neen! Ik ben het er van harte mee eens. Alleen: niet als antwoord op die vraag. Wat daar staat is waar. Maar het hoort bij het antwoord op vraag 37, bij het daar beleden lijden van de Here Jezus: óók de helse pijn en smart leed hij.

Ik meen dat de catechismus Zondag 44, vr. en antwoord 113 bij de vraag naar de betekenis van het tiende gebod verzuimt de eerste en eigenlijke betekenis van dat gebod: het begeren, de nijd en afgunst, de ontevredenheid laat liggen. Daarop heeft b.v. ds. J. Vonkenberg bij herhaling zijn catechisanten gewezen. Is deswege ook nimmer aangeklaagd, tot een gravamen geperst. Hoewel hij wel bezwaar had. Maar hij had géén bezwaar tegen de substantie = de waarheid = de inhoud van wat er staat in antwoord 113. Dat zal waar wezen, „dat ook de minste lust of gedachte tegen enig gebod Gods in ons hart nimmer meer kome...”.

Zo kan nimmer allerlei bezwaren hebben tegen de catechismus en dat ondanks het feit dat men zijn substantie = zijn waarheid = zijn inhoud van harte gelooft en belijdt en... doet.

Ook dat laatste.

Spoorkaartje

Onlangs, precies gezeid op 21 maart, preekte ds. C. H. Lindeboom te Kampen over Zondag 23. Over onze rechtvaardigheid uit het geloof. Heden. En nu. En zei: wie vandaag met de trein reist moet een geldig spoorkaartje hebben. Niet een kaartje dat is afgestempeld in 1834, 1886, 1892, 1944, niet op 20 maart 1965 of 22 maart 1965, maar op 21 maart.

De toepassing is duidelijk.

Niet de feiten, de geloofsdaden van anderen of van mij zelf in het verleden rechtvaardigen ons heden voor God, maar de gerechtigheid van Christus, HEDEN door mij in het geloof omhelsd.

Heden.

Voor letterlijke weergave van hetgeen in de preek werd gezegd sta ik niet in. Wel voor de waarheid = de substantie = de inhoud er van.

Om te onthouden!

Exemplarisme

Onlangs en ergens hoorde ik dat de volgende „verklaring” van Exodus 4 : 2-5 werd ten beste gegeven. Mozes moest de staf, die in zijn hand was, wegwerpen. Toen veran-

TE BERDE

Het is natuurlijk een afgrijselijke gemeenplaats om op te merken, dat de tijd vliegt en dat we snel leven; maar het blijft waar. Het is pas nauwelijks een half jaar geleden, dat het boek van Ben van Kaam, Parade der Mannenbroeders het licht zag. De publicatie deed heel wat stof opwaaien, maar het lijkt wel of de discussies nu al verstomd zijn.

Maar mag ik dan de lezer nog even in de tijd terugvoeren en hem of haar enige karakteristieke reacties op het verschijnen van Parade der Mannenbroeders voorhouden? Wellicht vindt de lezer in één van deze reacties eigen opvattingen terug.

Daar komen dan de citaten!

Ds. G. N. Lammens (voorzitter van de synodale jeugdbond):

Leuk, ontdekkend, serieus, symptomatisch, eenzijdig.

Prof. Dr. J. Waterink (em. hoogleraar V.U.):

Het heden mag geen norm zijn bij onze beschouwing van het verleden. En was het werkelijk alleen maar „parade”? Ik meen dat Flex voorbijgegaan is aan veel strijd en veel offers.

H. Algra (lid van de 1ste Kamer, publicist):

Wie zich op basis van dit boek een beeld vormt van deze tijd en van deze generatie, vormt zich een fout, een scheef beeld. Ik zou zelfs zover willen gaan 't een misleidend boek te noemen.... Ik ontken dat een andere economische politiek die crisis had kunnen overwinnen, alleen een andere internationale politiek had dit gekund. En voor dit laatste staat op internationaal niveau genoeg gevochten — maar hij praatte tegen een muur.

N. Baas (bekend evangelist):

Van inzinking geen sprake.... Het kan me ontzettend ergeren als men figuren als Kuyper en Colijn belastert.

Prof. Dr. K. Dijk (em. hoogleraar Kampen):

Aperte onwaarheden.

G Kraan-v. d. Burg (schrijfster):

Het boek is met zo weinig historische zin maar vooral met zo weinig liefde geschreven.

Prof. Dr. J. Verkuyl (Hoogleraar V.U.):

Het boek heeft me erg gegrepen.... Ik ben 't er wel een beetje mee eens dat er in die tijd maar weinig groots gebeurd is.... De gevoelens van onbehagen die bij vele jongeren heersten, komen niet voldoende tot uitdrukking.... Overigens moet ik zeggen dat ik het boek met liefde geschreven vind. Het is beslist niet de kritiek van een outsider maar van een insider.

C. Rijnsdorp (publicist):

Ik voelde mij altijd sterk lotsverbonden en tevens kritisch gedistancieerd. Daarna kan ik met overtuiging zeggen, dat er prachtige dingen zijn geweest die zich nu eenmaal niet in nieuwsvorm laten passen: goede christelijke levenstoon in huisgezinnen en families; echte tere vroomheid (kent Flex de gedichten uit die tijd?); belangstelling in culturele zaken tegen de officiële benepenheid in; rustige stervensnood.

Ds. O. Jager (predikant, dichter):

Het leven kreeg daardoor iets gezapigs, iets vanzelfsprekends, iets vaste kalking.... Het leven verliet zich nu eenmaal niet in nieuwsvorm van Teylingen het noemt. Daaruit is het verzet van Wolkers te verklaren.

Ds. H. M. Kuitert (studentenpredikant te Amsterdam):

Een tijd waarvan je blij kunt zijn dat hij er niet meer is: wat een nauwde, vragenloze tijd, vol zelfverzekerdheid.

Drs. A. Middeldorp (neerlandicus, publicist):

Dat Van Kaam het gepresterd heeft al deze protestantse narigheid te presenteren zonder zich van bladzij tot bladzij kwaad te maken. Ik mis in het boek van Van Kaam een afrekening met het verleden; het boek is mij wat te vriendelijk uitgevallen.

Tot slot wil ik dan nog één citaat geven, en wel uit Hoera Voor Het Leven van Buskes, dat wellicht een verklaring geeft voor de grote verschillen in de hierboven genoemde reacties.

Buskes schrijft ergens het volgende:

Het gereformeerde leven is, wanneer het gaaf is, sterk, voornaam en aristocratisch in nobele stijl. Prof. W. J. Aalders, van wie deze karakterisering afkomstig is, voegde er aan toe: maar als het niet gaaf is, is het jammerlijk zwak, vulgair, plat en uiterst gevaarlijk.

v. O.

derde die staf in een slang, een dodelijk gevaar, waarvoor Mozes moest vluchten. Toen hij echter die slang weer opgreep, veranderde hij weer in een staf.

Dat is de tekst.

En nu der zelve uitlegging.

Die staf was Mozes' mandaat.

Toen hij dat mandaat wegwierp verkeerde het in een dodelijk gevaar. Doch nadat hij dat dodelijke gevaar weer had opgenomen was het gevaar geweken.

Over deze ezelsbrug van allegorische exe-gese was de weg naar de overkant gebaad.

Dertien synodeleden hadden hun „staf” weggeworpen. Toen werd de staf = het mandaat een slang. Doch toen zij en voorzover zij hun mandaat = de slang weer hadden opgenomen was het gevaar geweken.

Si non e vero e bene trovato.

Als het niet waar is is het aardig gevonden.

Intussen vermenigvuldigen zich de vragen.

Immers de tovenaars van Faraó hadden ook ieder een staf. Hadden ze ook een mandaat? Die staven veranderden ook in slangen. Doch de staf van Aäron verslond, in een slang veranderd, de staven = slangen der tovenaars. Kreeg nu Aäron de „mandaten” der tovenaars er bij?

Het is niet best als een zaak door zulke „exe-gese” moet worden gedekt. Dat is wel geen toverij, maar wel goochelkunst: de bedrijver haalt uit de hoge hoed wat er eerst niet in zat, maar er was ingestopt. En niemand heeft daarvoor mandaat ontvangen.

Soms vraag je je af: wéét de jongere generatie nog wel waarvoor K. Schilder en B. Holwerda, overigens in gereformeerde lijn, in de dertiger jaren gevochten hebben?

G. Visee

Mogen en moeten onze kinderen deelnemen aan het avondmaal des Heren

(VI)

Artikel 61 k.o.

Schrift of traditie?

De vraag is maar: hebben we bij de z.g.n. openbare geloofsbelijdenis te doen met een eis van de Schrift of van de traditie? Ik meen het laatste. De Schrift zwijgt over de hele kwestie die ons bezig houdt. En het staat wel vast dat de openbare geloofsbelijdenis is gekomen in de plaats van het roomse sacrament van het vormsel. Het woord komt van het latijnse confirmatio, bevestiging.

Dit „sakrament” dient tot bevestiging en versterking van de genade, die reeds bij de toediening van de doop werd „ingestort”. Het wordt toegediend door de bisschop. Slechts in geval van stervensgevaar door de pastoor in zijn parochie. De „toediening” geschiedt als volgt: De bisschop smeekt over alle „vormelingen” de Heilige Geest af; daarna legt hij aan ieder van hen de hand op, zalft hem het voorhoofd met chrisma (heilige zalfolie), terwijl hij zegt: „Ik teken u met het teken van het kruis en sterk u met het chrisma van het heil in de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen”.

Anders dan in de r.k. kerk wordt het vormsel in de oosterse kerk direct na en in aansluiting aan de doop toegediend. Daarmee houdt ook verband dat de kinderen in deze oosterse kerk terstond, die in de r.k. kerk eerst ten tijde van de vorming mogen communiceren.

Aan dat vormsel herinnert nog de „voorrede” van de eerste uitgave van de catechismus van januari 1563: „Dit gebruik, de catechisatie te houden, is zo lang in de christelijke kerk gebleven, tot de ellendige Satan door de Antichrist, de Paus, gelijk als alle andere goede instellingen, alzo ook deze verboden en in de plaats daarvan zijn smeerkwerk en kaakslag en andere gruwelen gesteld heeft, welke hij Vormsel noemt”⁷⁾.

Het rechtstreekse verband tussen dit vormsel, de confirmatio en de zogenaamde openbare belijdenis blijkt nog uit het feit dat de akte van toelating tot het avondmaal in de duitse lutherse kerken nog wordt aangeduid als de „Konfirmation”, het onderwijst dat daaraan voorafgaat, als „der Konfirmandenunterricht”. Ook in het nederlandse spraakgebruik werkte de benaming nog na waar men de openbare akte van toelating tot het avondmaal aanduidde als „de bevestiging van lidmaten”.

Over de toelating tot het avondmaal wordt opzettelijk gehandeld in artikel 61 van de dordtse kerkorde: „Men zal niemand tot het avondmaal des Heren toelaten dan die naar gewoonte der kerk, tot welke hij zich voegt, belijdenis der Gereformeerde religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenis eens vromen wandels, zonder welke ook degenen, die uit andere kerken komen, niet zullen toegelaten worden”.

Met de laatste categorie „degenen, die uit andere kerken komen” worden niet bedoeld degenen die uit een niet-gereformeerde kerk komen.

In hetgeen het artikel bepaalt over de toelating tot het avondmaal valt op dat van openbare geloofsbelijdenis geen sprake is en voorts dat er grote ruimte was voor een verschillende wijze van doen: het zal geschieden naar de gewoonte der plaatselijke kerk. Een uniforme regeling gelijk deze bij ons in 1923 kwam, was er niet. De synode van Dordrecht 1574 stelde slechts vast dat: „d'ontfanghinghe ende examinatie dergheenen, die sich tot der ghemeynte begheven, geschieden sal voor een minister ende twee ouderlinghen of twee ministers alleen, welke sy bestemmen sullen bij hun te comen na hare gheleghenheit. Ende de belijdinghe des geloofs en de onderwerpinghe der discipline sal opentlick gheschieden in sulcken plaetsen, daer een ieghelyck comen can, tsy in de consistorie of in den tempel, ende daer sullen de namen dergheenen, die ontfanghen worden, stichtelick verhaelt werden.

Is besloten, dat de belijdinghe des gheloofs van dengheenen, die te voren gheexamineert syn in deser jonckheyt der kercke, met een jawoort gheschieden sal”⁸⁾.

In deze bepaling van de synode van Dordrecht 1574 is sprake van een onderzoek ten overstaan van een kleine commissie, één predikant en twee ouderlingen of twee predikanten; voorts van een openbare belijdenis door een simpel jawoord. Maar bij deze „openbare” belijdenis is niet te denken aan belijdenis in een openbare samenkomst, een godsdiensttoefening der gemeente, maar aan een belijdenis op een openbare, voor ieder toegankelijke plaats, de kerkeraadskamer of het kerkgebouw. Bij deze openbare belijdenis kon met een simpel ja-woord worden volstaan vanwege „de jonckheyt der kercke”.

⁷⁾ De Heidelbergse Catechismus, uitg. Bremer-Visee. 6e druk 1963, bizz. 14, 15.

⁸⁾ Reitsma en Van Veen. Acta der provinciale en particuliere synoden II, blz. 137, (70) en (72).

Men denkt hier als vanzelf aan het in de kerkorde van de Palts, 1563, gestelde: dat sommige kinderen uit verlegenheid zulke grote stukken niet ordelijk van woord tot woord konden opzeggen.

Onder gereformeerden, men denke weer aan de Paltser kerkorde van 1563, vond dat onderzoek van kinderen(!) plaats in het openbaar. Een gewoonte, die ook nog bestond in de Nederländisch Reformierte Gemeinde te Elberfeld, waar in de vorige eeuw de bekende Hermann Friedrich Kohlbrügge predikant was.

Hoe het ook zij — bij de Gereformeerden was er in deze zaak grote vrijheid wat de wijze van de toelating betrof. En de leeftijd waarop deze toelating plaats vond, was over het algemeen de kinderleeftijd.

Maar hoe het ook zij — deze speciale akte mist elke bijbelse grondslag. Men kan van oordeel zijn dat er tegen zulk een openbare belijdenis in het midden der gemeente geen bezwaar is in te brengen; dat men waar deze gewoonte van toelating tot het avondmaal bestaat, zij niet lichtvaardig moet worden afgeschaft; dat een kerk, die tot een andere wijze van doen wil overgaan, goed doet daarover met de zusterkerken in contact te treden — maar niemand kan zeggen dat een kerk die een andere gewoonte heeft daarmee handelt tegen Gods Woord.

En het is waarlijk niet onmogelijk zich een toestand in te denken waarbij kinderen der gemeente simpel om toegang tot het avondmaal vragen of dat, gelijk dat in de kerk van de heidelbergse catechismus gewoonte was, Vader en Moeder dat voor hen doen en dat, indien die kinderen onberispelijk zijn, daarop, met stille bewilliging der gemeente, bevestigend wordt beschikt.

De hoofdzaak is dat ook deze dingen alom eerlijk en met orde geschieden. Want God is een God van orde. En men moet vooral toezien dat men een kerkelijke gewoonte, hoe goed op zichzelf, hoe eerbiedwaardig van ouderdom, niet gelijk stelt met de waarheid Gods.

Doperdom?

In verband met de deelneming van kinderen aan het avondmaal viel ergens het woord „doperdom”. Ik meen ten onrechte. Immers juist op dopers standpunt, van de wederdopers tot en met de tegenwoordige Pinkstergroepen en de Barthiaanse bestrijders van de kinderdoop — moet men behalve de kinderdoop **ook en des te meer** de deelneming van de kinderen aan het avondmaal **verwerpen**.

Juist de gronden door de Gereformeerden voor de kinderdoop aangevoerd, maken de zaak van de deelname der kinderen hoogst aktueel:

mitsdien zij
zowel als de volwassenen
in het verbond Gods en in zijn gemeente
begrepen zijn
en hun de vergeving der zonden
door Christus' bloed
en de Heilige Geest
die het geloof werkt,
niet minder dan de volwassenen
toegezegd is.

Op deze onbedriegelijke grond dopen wij de kinderen der gemeente. Op deze grond leggen wij hun ernstig en gemeend omdat de HEERE hun dat beloofd heeft, de enige troost in de mond: „dat ik helemaal, met lichaam en ziel, altijd en onder alle omstandigheden, beide in het leven en in het sterven, het eigendom van mijn getrouwe Zaligmaker ben, van Jezus Christus”. Wij leren dat de kinderen niet als geheugenwerk, als een „verstandelijke waarheid” waarvan we hopen dat de HEERE „dat nog eens mag heiligen aan hun hart”. Neen we scherpen dat op Gods bevelen naar zijn belofte onze kinderen in: dat is ons geloof, dat mag, dat moet

ook jij geloven van de HEERE, dat heeft de HEERE beloofd. En we leren onze kinderen nadat zij het teken en zegel van de doop ontvangen hebben, let wel: nádat zij gedoopt zijn: „Hoe wordt gij in de heilige doop vermaand en verzekerd dat de enige offerande van Christus, aan het kruis volbracht, u ten goede komt?” Als we weten wat we met onze kinderen doen dan begrijpen we dat we met deze vraag hun niet maar een „objectieve” leer voorhouden, die hun dan eventueel nog „subjectief” moet toegepast en toegeëigd worden. Maar we prediken en leren hun het evangelie. Niet slechts dat de HEERE hun met de hele gemeente der Christgelovigen de vergeving der zonden en het eeuwige leven uit genade beloofd heeft en dat zij daarop vast mogen rekenen. En op diezelfde grond leren we de kinderen der gemeente met antwoord 75: . . . dat Christus mij en alle gelovigen van dit gebroken brood te eten, en van deze drinkbeker te drinken bevolen heeft, enz.” We hebben dit antwoord reeds eerder genoemd. Ik heb deze vraag en antwoord van Zondag 28 aldus behandeld met de catechisanten:

Vraag: Wat heeft Christus bevolen? Zeg het niet met je eigen woorden, maar met die van de catechismus.

Antwoord: Van dit gebroken brood te eten en van deze drinkbeker te drinken.

Vraag: Aan wie heeft Christus dat bevolen?

Antwoord: Aan de gelovigen.

Vraag: Wil je het voorlezen zoals het precies in de catechismus staat?

Antwoord: „Mij en alle gelovigen”.

Vraag: Wie is er hier bedoeld met „mij”?

Antwoord: Ik.

Vraag: Christus heeft dus aan jou en aan alle andere gelovigen van dit gebroken brood te eten en van deze drinkbeker te drinken bevolen. Waarom dóe je het dan niet?

Antwoord: Ik mag dat nog niet.

Vraag: Van wie niet? Mag het van de Here Jezus niet?

Antwoord: Het mag van de ouderlingen niet.

Vraag: Heb je het dan al eens aan de ouderlingen gevraagd?

Antwoord: Neen. Maar je moet toch eerst belijdenis hebben gedaan?

Vraag: Waarom deed je dan nog niet geloofsbelijdenis?

Antwoord: Daar moet je toch ouder voor wezen?

Vraag: Hoe oud moet je wezen om de HEERE te geloven en lief te hebben?

Antwoord: Daar staat geen leeftijd voor.

Vraag: Precies!

Antwoord: Maar je weet toch nog niet alles wat er in de catechismus staat en je kent toch nog niet de hele Bijbel?

Vraag: Waar staat dat, dat je alles van de catechismus weten en de hele Bijbel kennen moet?

Antwoord: (Bleef uit).

En toen heb ik de kleine, de grotere en de grote catechisanten verteld hoe dat toeging in de kerk van Heidelberg en de Palts. Dat daar de vaders en moeders hun kinderen mee naar het avondmaal namen. En daar bestond de geloofsbelijdenis hierin dat die kinderen de apostolische geloofsbelijdenis, de tien woorden en het Onze Vader moesten opzeggen en enkele vragen over het avondmaal beantwoorden. En ik heb hun verteld hoe vriendelijk en barmhartig men daarbij met de kinderen omging. Wanneer sommige van deze kinderen uit verlegenheid „zulke grote stukken niet van woord tot woord ordelijk konden opzeggen” dan werden ze niet bars teruggestuurd, maar dan legde de dienaar het hun nog eens duidelijk uit, en dan mochten zij de volgende dag mee naar de tafel des Heren. En dan wisten ze weliswaar nog niet „alles” en dan kenden zij nog niet „de hele Bijbel”. Maar dan bleven zij met de ouderen, met Vader en Moeder, op de catechisatie. Dan kwamen ze daar hun leven lang des zondagmiddags. Onder meer om nader onderwezen te worden over . . . het avondmaal des Heren. En ze vierden op z'n minst elke maand avondmaal om zo te zien „de zichtbare predikatie” van het lijden en sterven des Heren.

Ik heb mijn catechisanten aangeraden daarover eens goed na te denken en daar met Vader en Moeder thuis over te praten.

(Wordt vervolgd)

G. Visee

vingers en bijv. toe te passen op kniekers, ceren, hondjes of mensen. Ook het symbolische denken zet zich door, het kind gaat een gevoelswaarde toekennen aan kleuren (wit is licht en zwart is somber) en in de puberteit gaat en het abstracte en het symbolische denken krachtig groeien, tot het denkvermogen op dit gebied omstreeks het negentiende jaar volgroeid is.

Voorts gaat de puber zich sociaal richten. Hij of zij treedt uit de besloten gemeenschappen van huisgezin, lagere school en kinderclubje in een grotere en meer gevarieerde wereld. De puber is een tegenstrijdig mens: hij of zij voelt zich alleen en onbegrepen en toch wil men niet alleen zijn en ook niet onbegrepen zijn. De puber gaat op zoek naar soort- en lotgenoten, sluit zich aan bij een clubje en gaat daar geheel in op.

Dan hebben we de jongen die „alleen maar” lid is van een sportclub of een meisje, dat „alleen maar” lid is van een zangvereniging. Vele volwassenen blijven in dit stadium steken. Terwijl ik dit type gaat er een optocht voorbij, brullend dat de voetbalclub Feijenoord heeft gewonnen. Zie, dit is een puberale binding zoals deze maar al te veel in de massa voorkomen. Men is geestelijk nooit verder gekomen dan dit puberale stadium.

Ook op iets hogere leeftijd kunnen zulke groepsbindingen ontstaan en soms levenslang blijven bestaan. Nemen we bijv. de studenten, die doorgaans de puberteit al achter de rug hebben en voor wie de aanpassing aan de maatschappij iets langzamer verloopt dan bij minder begaafden. Zij komen uit het vertrouwde milieu van gezin en middelbare school in de stad van de hogeschool of de universiteit en handhaven daar het reeds geschetste patroon: opzoeken van en optrekken met soort- en lotgenoten. Volgens een eeuwenoud ritueel worden zij ingewijd in de „mos” van de studentenvereniging en opnieuw worden er vriendschappen voor het leven gelegd. Hun club is altijd ergens voor of ergens tegen, de leden bevoordelen elkaar, soms levenslang en zij blijven elkaar in allerlei verbanden de bal toespelen. Zo kan „zakendoen” geleerd worden op de soos en zo blijven deze heren hun levenlang zaken doen op de soos. Er ontstaat wat iemand eens heel typerend „clubcontact” heeft genoemd. De wereld is vol van dit clubcontact: Kaiser Wilhelm bevoorrechte zijn jaargenoten van Universität en Höhere Kriegsschule, Hitler vertrouwde alleen de werkers van het eerste uur uit de Bürgerbraukeller, engelse prime-ministers omringen zich met de kamaraden van Eton en Oxford en Cambridge, 'n adellijke personeelschef wilde een huzaar van Boreel als assistent (eerste artikel), predikanten willen een jaargenoot als opvolger of als hoogleraar. Zulk een „clubcontact” is een haard van „camaraderie”, van listen en intrigues, van een neerzien op allen die anders zijn dan de leden, van een niet waarlijk kennen van de medemens zoals deze reilt en zeilt. Een echte „Leyenaar” vertelde mij eens dat heel de goede stad Leiden bestond van de universiteit; hij was pas overtuigd van de onjuistheid van deze mededeling toen ik hem een sociologisch verslag liet zien waaruit bleek dat de meeste inwoners van deze stad het moeten hebben van industrie.

Het zgn. „clubcontact” voert er ook toe dat een bepaald prototype ontstaat, men heeft het dan over „een echte schoolmeester” of „een geheide advocaat”.

Het prototype is altijd een caricatuur, de gewone mens oefent zijn beroep op een gewone manier uit en dat bijv. de predikanten steeds minder en als zodanig herkenbaar worden is alleen maar winst.

Het wordt tijd voor de toepassing in verband met de hebbelikheden en onhebbelikheden des gereformeerden levens.

Uit een gestoorde „koppigheidsleeftijd” blijven allerlei nare dingen over: een zich niet willen richten naar het gezag of een al

Contacten

Mogelijk is er een lezer of lezeres die reeds schrikt van bovenstaande titel. Toch wil ik haar of hem vriendelijk verzoeken door te lezen, aangezien ik iets te berde wil brengen over de contacten waarmee elk mens te maken krijgt. In ons artikel over Vooroordelen hebben we gezien hoe te weinig ervaringen kunnen voeren tot een oordelen op grond van te weinig belevenissen. In het vervolgartikel „Van moeder te leren” wezen we erop hoe het eerste contact met de medemens de eigen moeder of verzorgster geldt en hoe men van en aan haar dient te leren hoe het contact met anderen dient te zijn.

Op de babyfase volgt de tijd van het „huiskind”, als de peuter of kleuter nog niet naar de kleuterschool of de lagere school gaat. Omstreeks het vierde jaar treedt dan de „koppigheidsleeftijd” op. Het kind gaat zich voor het eerst richten tegen de autoriteit van vader en moeder. De opvoeders dienen het kind daarin op te vangen en consequent en liefdevol te leiden. Blijft er iets hapen aan het contact ouders-kleuter dan ligt hier vaak de bron van allerlei verwikkelingen die zich op latere leeftijd gaan manifesteren. Ook is de rol van de vader hierbij uiterst belangrijk. Men kan zeggen dat de moeder het kind baart voor het leven en dat de vader het doet voor de maatschappij. Het kind gaat nu naar school, krijgt daar

vriendjes of vriendinnetjes (soms voor het hele leven!) en past zich aan (of past zich niet aan) volgens het patroon tussen het vierde en vijfde jaar met de ouders samen geweest. Schering en inslag van dit patroon zijn de zgn. affecten, d.w.z. de gemoedsbewegingen in betrekking tot een medemens. De belangrijkste affecten zijn: sympathie en antipathie, populair gezegd: aardig of akelig vinden en in extreme vorm: liefde en haat. Het voorkeursdenken en het afkeersdenken stoelt op gevoelens.

In de puberteit (12 tot 18 jaar) komt de volgende crisis in het bestaan van de opgroeiende mens. Deze moet in het reine komen met de eigen binnenwereld (gedachten, gevoelens, stemmingen, driften, instincten) en met de buitenwereld (mensen, dieren, dingen). In deze periode wordt veel afgebroken om iets nieuws te kunnen opbouwen. Daarbij vraagt het kind om vrijheid maar niet minder om begrip en verstandige leiding.

Nu zet zich ook krachtig door, althans op het terrein van het denken, wat zich reeds omstreeks het vijfde jaar aankondigde, nl. het denken volgens abstracte en zinnebeeldige wetten. Een klein kind denkt bij het woord „vijf” aan de vijf vingers van de hand. Op school moet het leren het begrip „vijf” te abstraheren (los te denken) van de

te zeer slaafs buigen voor wat zich als gezag durft aan te dienen. Opstandigheid en kruiperigheid hebben dezelfde wortel. Van lafheid en aanvalswaarde (agressie) geldt hetzelfde. Er zijn er in onze kerken nogal wat van die agressieve figuren, die pas op dreef komen als men zich ergens tegen kan keren. Men keert zich zelfs tegen vreedzame lieden, duwt hen een wapen in de hand en daagt hen uit tot de strijd.

Voorts heeft het abstracte denken zich in onze kring vaak ontwikkeld ten koste van het symbolische denken. Door deze verwringing is het nooit mooi abstract denken van hoog niveau. Veel van de zgn. wetenschappelijke publicaties in onze kring zijn „net echt” en missen de helderheid, de objectiviteit, de beheersing van het feitenmateriaal, zoals dat bijv. haast altijd bij vrijzinnige hoogleraren het geval is.

„Veel gereformeerden zijn zwak in het symbolische denken”, schreef ds. Vonk in één van zijn afleveringen van „De Voorzeide Leer”, waarin hij de concretistische exegese van „de zielen onder het altaar”, zoals deze gegeven werd door de predikanten J. R. Wiskerke en I. de Wolff kritiseerde. Inderdaad is het zinnebeeldige denken onder ons bijzonder zwak.

Dit manifesteert zich o.m. ook in een geringe belangstelling voor gedichten, in een moraliserende bespreking van velerlei cultuurverschijnselen, in een smakeloze inrichting van woon- of werkkamer, in het niet aanvoelen van wat „tussen de regels door” wordt gezegd of geschreven. Het sluit — tenslotte — vaak niet alleen de poort naar de Schrift (een oosters boek vol symboliek) maar ook de poort naar zichzelf en naar de ander. Door te smal te denken onthoudt men zichzelf zelf- en mensenkennis.

En dan het „clubcontact”. Dit zien we meteen na de vrijmaking op gang komen. Men heeft — terecht — gebroken met de synodalen al beseft men nog niet tenvolle dat de breuk dieper zat dan alleen maar een leer. De breuk hield ook in een breuk met de scholastiek en met de mystiek.

Het was ook — en dat beseftte men scherp

— een breuk met mensen die voorheen broeders en zusters waren, althans een breuk in de kerk. Niet een breuk in het volle leven, tenzij wij labadisten willen worden. Men is zich in vrijgemaakte kring aan elkaar vast gaan houden, in de kerk maar vooral ook in clubs van eigen maaksel, clubs die een trefende gelijkenis gingen vertonen met vooroorlogse clubs op politiek terrein bijv. Geen wonder dat woorden als „doorbraak” en „contact” op de geheide vrijgemaakten werkten en werken als de bekende rode lap op de stier. Want deze „activisten” moeten psychologisch niets van een doorbraak en niets van contacten buiten de eigen kring hebben. Men heeft — terecht — deze begrippen altijd laten slaan op politieke of kerkpolitieke verschijnselen, want aan kerkelijke en politieke redeneringen is het gevormde volk gewend. Maar nooit is openbaar geworden dat er zware psychologische achtergronden werkzaam waren, daar termen als „doorbraak” en „contact” geladen zijn, „affectief geladen”. Ik pleit hier niet voor „de” doorbraak en ook niet voor „het” contact. Ik weet alleen dat de kerk is uitverkoren niet ten koste maar ten bate van de wereld en dat wij daarom de doorbraak en het contact zullen moeten aandurven naar alle kanten. Op ons werk en in ons particuliere leven. Wij moeten onze harten en huizen openstellen voor iedereen in de hoop en het vertrouwen dat wij de boodschap van de levende God mogen brengen. Niet met krachttermen, niet met militaire beeldspraak, want niet door kracht, niet door geweld maar door Mijn Geest zal het geschieden, zegt de Here.

In deze zin falen vele vrijgemaakten erbarmelijk, zich terugtrekkend in het eigen bolwerkje dat door broedertwisten verteerd dreigt te raken. In een bolwerkje waar men spreekt over „de geschonden broederschap” en niet de hand in eigen boezem steekt om na te gaan wie soms met die schending begonnen is.

(Wordt vervolgd)

Rotterdam.

P. A. Hekstra

baar haar besluit genomen, en publiceerde rustig datgene, wat in de Figaro blijkbaar voortijdig was uitgelekt. En passant wees Sartre een bedrag van bijna tweehonderd-duizend gulden van de hand. Wat zou u gedaan hebben?

Vrijheid

Juist. Als u het geld en de eer niet uit heb- respectievelijk uit eerzucht zou hebben aangenomen, zou u zich althans hebben bezonnen op de vraag: van wie, waarom en waartoe krijg ik dat alles?

Want u bent tenslotte vrij om zulk een financieel gefundeerd eerbewijs aan te nemen dan wel te weigeren. Hebzucht en eerzucht zijn on-vrijheden, om niet te zeggen gemene zonden. Maar wie deze onvrijheden kan weerstaan, komt voor de daarop volgende vragen te staan.

Wij smaakten eens het bodemloze voorrecht, een avond door te brengen in een kring van Hooggeplaatste Haagse Ambtenaren. Het onderwerp van het gesprek was een thema met variaties over de onderscheidingen, die een iegelijk van gezegde functionarissen op bepaalde leeftijden of jubilea namens Hare Majesteit zou mogen verwachten. Het feit van hun lieder hooggeplaatstheid was hier voldoende en beslissend; niet hun dagelijkse of toekomstige prestaties.

En dit feit irriteerde ons niet weinig. Niet omdat wij, zonder hooggeplaatst te zijn, eveneens rechten op een koninklijke onderscheiding zouden willen doen gelden (hoewel ons gemoed altijd nog breed genoeg is om een aanzienlijk koppel lintjes te torsen) — maar omdat deze hooggeplaatste heren niet vrij waren. Ze waren niet vrij om een onderscheiding te aanvaarden; want hun volwassen zelfrespect en hun hoge positie dwongen hen, hun handen verlangend naar die onderscheiding uit te steken. Maar ze waren ook niet vrij een onderscheiding te weigeren; want dit zou het einde van een eervolle loopbaan betekenen, harakiri tegenover de Hoge Ambtenarij en een onbeschaamdheid tegenover Hare Majesteit.

Maar dat kan ook heel anders. Wij maakten eens het afscheid mee van een hooggeplaatst maar nederig ambtenaar, die te voren — toen hij gepolst werd — duidelijk had te kennen gegeven: géén koninklijke onderscheiding te wensen voor een door eenvoudige plichten beheerst leven. De initiatiefnemers meenden, dat de betrokkene straks toch wel graag in een lintje zou berusten; en dat zijn abstinente houding een camouflage voor verlegenheid zou zijn. Maar ze hadden hem onderschat. Toen bij het afscheid de orde tóch werd uitgereikt, dankte onze Vriend eerbiedig voor hetgeen Hare Majesteit had behaagd, en borg zijn orde netjes op in het kabinet. Om die nimmer te dragen. Zelfs met geen lintje of baton! Deze man was vrij. Vrij om eerbewijs te weigeren voor iets, dat hij geen eerbewijs waard achtte. Geen eergierigheid hielp hem over zijn geweten heen. Prachtig!

En nu Sartre. Om welke reden heeft hij de internationale onderscheiding versmaad?

Hij geeft twee redenen op. De eerste is een persoonlijke: hij is gekant tegen elk officieel eerbetoon. Hij is nihilist, en officieel eerbetoon zou hem inlijven in een geordende en genormeerde maatschappij. Hij heeft geweigerd voor het Légion d' Honneur en voor het Collège de France.

Hij was ook konsekwent tegenover de nobelprijs.

Schrijven

Hij stelt namelijk dat een schrijver — die bijvoorbeeld politiek, litterair of maatschappelijk stelling neemt — zijn lezers moet kunnen overtuigen alléén door de kracht van zijn pen. Ze moeten hem lezen om wat hij

Bedankt voor de eer

Een half jaar geleden weigerde Jean-Paul Sartre de nobelprijs, hem door de Zweedse Academie toegekend. Dat is een gebeurtenis, waarover het goed kan zijn nog even te mediteren.

U kent natuurlijk de naam (zo niet meer) van Jean-Paul Sartre, de Franse filosoofschrijver, bekend om zijn existentialisme, schrijver van boeken als De Walging, Huis-clos, Morts sans sépulture, La putain respectueuse, enz., geboren in 1905, beïnvloed door Fichte, Hegel en Heidegger, schepper van het atheïstisch pessimisme in de wereldlitteratuur. Dat is allemaal niet even fraai, wel knap. U hebt hem het vorig jaar nog door Amsterdam kunnen zien wandelen, en als u hem niet tegenkwam in de Leidsestraat dan wel op de voorpagina van de dagbladen. Een kleine, vriendelijke pijproker met een kinderlijk doch pienter voorkomen.

En u weet evenzeer wat de nobelprijs inhoudt?

Dat is de prijs, welke de Zweedse Academie namens de Nobelstichting jaarlijks in vijfvoud uitreikt aan vijf personen, die de mensheid in dat jaar het grootste nut hebben bewezen. En wel op het terrein van de natuurkunde, de scheikunde, de geneeskunde en de letterkunde. De vijfde prijs is voor wie de grootste verdienste verwierf bij de verbroedering der volken; zogezegd de vredesprijs.

Ook in ons land is die nobelprijs meerma-

len toegewezen: aan de schei- en natuurkundigen van 't Hoff, Lorentz, Zeeman, van der Waals, Kamerlingh Onnes en Zernike; aan Asser in 1911 de vredesprijs; aan Ch. Eykman in 1929 de prijs voor geneeskunde. Voorts werd in 1911 de litteraire prijs toegekend aan de Belgische schrijver Maurice Maeterlinck, schrijver van De blauwe vogel en Het leven der bijen. Om maar wat te noemen.

Die Nobelstichting is anders een merkwaardige zaak. Ze werd in het leven geroepen door een enorm legaat (32 miljoen Zweedse Kronen) van de uitvinder Alfred Nobel, overleden in 1896, de man die wel niet het buskruit uitvond — maar wel de zware explosieven als dynamiet, nitroglycerine en ballistiet. Schatrijk geworden door zijn oorlogstuig (dat overigens ook voor vreedzame doeleinden gebruikt wordt) boekte hij aan het eind van zijn leven een reusachtige creditpost op zijn balans, door een vredesprijs in te stellen. Waarom? Wroeging over zijn uitvindingen? Bezorgd over de weelde van zijn erfgenamen? Wie het weet mag het zeggen.

Welnu, op 15 oktober 1964 las de heer Sartre in de Figaro Littéraire, dat de keus van de Nobelstichting voor de letterkundige prijs van het jaar op hem zou kunnen vallen. Reeds de volgende dag schreef hij aan de Zweedse Academie: doe dat niet, want ik zal zo iets niet aannemen. Maar de Zweedse Academie stoorde zich daar niet aan, had blijk-

denkt en schrijft. Ze moeten hem wegleggen, wanneer hij onzin gaat schrijven.

Maar wanneer — zegt Jean-Paul — de schrijver voortaan wordt gekend als „de nobelprijswinnaar Sartre”, dan krijgt zijn pen het gewicht van de Nobelstichting te dragen, en gaat zwaarder schrijven. De lezer kan niet meer argeloos luisteren, en nagaan of deze dingen alzo zijn, — maar is daarom verplicht de schrijver te geloven, die immers op internationaal niveau is gehonoreerd.

Daar zit al genoeg in, is waar? Maar daar komt nog wat bij. Wanneer Jean-Paul voortaan schrijft, zou hij ermee rekening moeten houden dat het aureool van de Nobelstichting niet aangetast mag worden door zijn pennevruchten. Hij verloor dus voor een deel zijn onbevangenheid, zijn schrijversvrijheid. Stel u even voor dat de Zweedse Academie op een kwade dag zou zeggen: wèl hebben wij J. P. S. destijds de nobelprijs voor literatuur verleend — maar we konden toen niet voorzien wat hij later zou uitkramen!

Overigens was Sartre hoffelijk genoeg om zijn standpunt strikt voor zichzelf te reserveren. Hij wilde geen andere nobelprijswinnaars ermee treffen. Maar zijn mening bleef onbewogen: ik schrijf voor mijn lezers zoals ik ben. En ik wens mijn status niet te wijzigen. Dat zou verraad aan mijn lezers zijn.

Sartre gaf vervolgens ook een zakelijk motief voor zijn weigering. Het is: dat hij in de controverse tussen de westerse democratieën en het „oostblok” bepaald vanuit het Oosten het vredesrijk verwacht. Nu ziet hij de nobelprijzen, die vrijwel geheel in het Westen vielen, als een westerse aangelegenheid. Door de nobelprijs te aanvaarden zouden zijn rode kameraden zich verraden kunnen achten, en zouden zijn tegenstanders kunnen gniffelen. Beide gevolgen wilde hij voorkomen. Weliswaar wist hij dat de nobelprijs voor letterkunde een enkele maal toch op een van zijn geestverwanten is neergekomen — maar in het geval Pasternak ging het om een roman, die buiten Rusland was verschenen, binnen dat land was verboden, en waarvoor de schrijver de onderscheiding heeft moeten teruggeven.

De vraag mag rijzen: of Sartre aan dit precedent heeft gedacht, toen hij tot weigering besloot. Met andere woorden: vreesde hij door het Kremlin te zullen worden berispt? De vraag is redelijk. Maar gezien de vrije positie van Sartre (die, buiten Rusland wonend, de ideologie van Rusland verdedigt met mond en pen) geloven wij dat Jean-Paul ook hier de vrijheid heeft verkozen. De vrijheid namelijk om zowel ja als nee te mogen zeggen. Ongeacht het verre Kremlin. Teneinde als onafhankelijk schrijver zijn gang te kunnen gaan.

Vrijheid bij lezen en schrijven

Wij leren graag van het jukdragende stomme dier van Bileam. Zouden wij voor een keer niet ook iets willen opsteken van een atheïst? Dan dit: dat schrijvers en lezers vrij moeten staan, willen zij een gezonde wisselwerking behouden.

En (beste broeder, geachte zuster) zeur nu niet over het kromme been van de vergelijking, die — als elke vergelijking — mank gaat. Kijk naar het rechte, het vergelijkbare been.

Wij bedoelen dit: de schrijver moet zijn mening kunnen zeggen, zonder vooraf te vragen wat zijn lezers hadden willen lezen.

De lezers moeten op hun schrijver aan kunnen: dat hij niet openlijk of bedekt de mening van derden (zelfs geen „gangbare meningen”) doorgeeft.

De schrijver mag geen dubbele bodem onder zijn stellingen hebben.

De lezers moeten naar hem kunnen luisteren om wat hij zelf zegt. Ze moeten luisteren als hij dat waard is; hem terzijde leggen als hij dat waard wordt.

Dit alles is nodig, wil er wederzijds respect bestaan.

De schrijver moet niemand naar de ogen zien, moet geen rekening houden met kwaadwillende lezers, met mogelijke inkwisiteurs, met gevoeligheden en andere modeverschijnselen.

En de lezers moeten naar deze vrijheid streven: dat ze lezen, proeven, beproeven, verwerken — los van de persoon van de ondertekenaar.

Wie direct de pen grijpt (vandaag is dat de telefoon, het goedkoopst op Zondag!) of tegenartikelen opstelt, of (slechte methode) de antipoden ophitst om daar nu eens iets hartigs tegen in te brengen — die is niet vrij. Die zit vast aan wereldse tirannie.

En wie in welgeschapen en gezalfde volzinnen den volke zijn hoogerwaard of pastoraal standpunt kond doet, dit standpunt baserende op zijn titel, zijn positie of zijn ambt — die is eveneens een slaaf van wereldse tirannie. Welke hemzelf en zijn lezers het hart doorwondt.

Kijk, dat is de les van de atheïst Jean-Paul Sartre.

Zou het niet kostelijk zijn, als ons volk — de lagere school met vrucht doorlopen hebbende — blijk gaf, lezen te hebben geleerd?

Zou het niet fijn zijn: als ons volk zijn kerkelijke en politieke bladen leerde lezen? Wij bedoelen: lezen, zonder het direct (of vooraf.....) met elk artikel eens of oneens te zijn?

Om rustig te laten bezinken? Om rustig te laten rijpen? Om daarna te kiezen wat het onthouden waard is?

Dan zouden we merken, dat ook professor Zus en dominé Zo wel eens gelijk kunnen hebben. Niet omdat ze professor of dominé bij hun naam vermelden — maar omdat hun artikel „woorden als van God” kan bevatten.

En dat is — naar de Schrift zegt — het kenmerk van vrije mensen. Mensen, die staan in de vrijheid, waarmee Christus hen heeft vrijgemaakt.

Wijze mensen. Herkenbaar ook aan hun wandel. Herkenbaar ook aan hun wijze zachtmoedigheid. Maar nooit te herkennen aan hun „gezag”, hun tirannie, hun vechtlust, hun eergierigheid.

D.W.L.M.

PERSSCHOUW

Zending op West-Irian

Terwijl wij ons vermoeien met allerlei moeiten die er niet hadden mogen zijn, die als de liefde de verhoudingen beheerste, nooit zouden zijn ontstaan, en die als de liefde overwint als sneeuw voor de zon zullen verdwijnen, worstelen in de oerwouden van West-Irian enkele zendelingen om hun zware opdracht te vervullen.

Ik las het rapport van de zending in Kawagit waar ds. Klamer werkt, uitgezonden door de Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg.

Hier is het

Teruzziende op het jaar 1964, dat ten aanzien van het Zendingswerk op Nieuw-Guinea begonnen werd in omstandigheden, die veel zorgen oproepen, kunnen we als zo talloze malen ons alleen maar verwonderen over de zegeningen des HEEREN, ook dat jaar weer genoten.

De moeilijkheden zijn vele geweest en zelfs eerder toe- dan afgenomen, doch ondanks alles kon de eigenlijke arbeid dórgaan. En dat is tenslotte datgene, waarom alle inspanning plaats vindt, alle offer wordt gebracht.

De inmenging van diverse overheidsinstanties werd meer intensief en bracht immers al heel onaangename gevolgen zoals te zien is aan de „opgeheven” Odo-opleiding, de repatriëring van Br. J. Meijer en zelfs aan het intrekken van de verblijfsvergunning van Ds. Van Benthem van de Zending post Kouh. Dit betekent niet een verbod voor de Zending der Groningse Kerken; doch het toont ons wel, dat er „zomaar” moeilijkheden kunnen ontstaan die tot een abrupte beëindiging van het werk, ook van de eigen Zending, kunnen leiden.

Zonder op mogelijke aanleidingen daartoe over te gaan, mag toch gezegd worden, dat het ontstaan van moeilijkheden in vele gevallen niet

is te vermoeden of te voorkomen. Het ligt zo vaak aan het interpreteren der woorden en daden van onze Zendingmensen door de overheidsambtenaren, die in uitvoerige rapporten heel gemakkelijk een indruk kunnen suggereren, die niet zou spreken van begrip voor de nieuwe omstandigheden of van te veel „houding uit voorbijgangers”.

Zo gaat er veel onzekerheid heersen, die ons echter niet mag afbrengen van voortgaan zolang er maar mogelijkheid is.

De voortgang mocht er in 1964 zijn.

Samenkomsten werden bezocht door 150 tot 200 personen. In deze cijfers zien we met dank, dat elke zondag een aantal „wilde deden” het geklank van het evangelie mogen en kunnen horen. En nu al 5 à 6 jaar lang! We willen dan zo graag het eerste zien.

Laat voor ons resultaten blijven: Vervullen van de opdracht, uit te gaan en te prediken. De vrucht is een gewisse zaak van den HEERE zelf, op welke wijze dan ook; op welke tijd dan ook.

In het 1e halfjaar waren het Oud-testamentische geschiedenissen: Achab, Elia, Naaman, Jeremia, Wegvoering, Terugkeer - Tempelbouw. En in het 2e halfjaar waren het verhalen uit het N.T. over Jezus omwandeling. De aandacht is bij een aantal goed en de belangstelling eveneens. Het blijft menselijk gezien een bijna onmogelijke ingreep in de denkwereld binnen te dringen van mensen die in nameloos diep gezonken heidendom van alle Godskennis zijn vervreemd.

En toch zijn er ritselingen van een eerste „begrijpen” en begeren anders te zijn.

Bij de groei van het aantal bezoekers dreigt de ook al vrij vervallen „Kerk” te klein te worden.

Een verzoek om geld voor een opknappbeurt werd gaarne toegestaan. Die beurt werd gegeven, al was inmiddels (grotere getallen!) een vergroting of liever een geheel nieuwe opzet in bespreking gekomen.

Van de vrouwenhandwerkclub te Bunschoten-Spakenburg kwam tegelijk de toezegging dat deze de kosten van een stevige nieuwe Kerk met betonfundering en -vloer, met metalen dak voor haar rekening wilde nemen tot een bedrag van 3 à 4 mille.

Van de kerken van Bussum en Bilthoven kwamen toezeggingen voor Bijbels (en event. psalmboeken), van de Geref. Scholen van Amersfoort de bijdragen voor een preekstoel en de luide klok; (de kleine scheepsbel tot nu toe in gebruik kan de groeiende Kampong met reeds ruim 40 woningen niet meer „bestrijken”).

Als nu de nodige materialen maar willen aankomen. Ze zijn reeds lang besteld, doch ontbrekende vervoermiddelen doen zoveler transporten stagneren. Zolang moet de verder vervallende en te kleine, nu overvolle Kerk nog dienst doen.

Op de catechisatie der Muju's, waar de Heidelbergse Catechismus wordt behandeld (1e kwartaal vragen 54-59 en 3e kwartaal vragen 78-84) is de interesse verblijdend. De jongens komen met heel wat schriftelijke vragen over allerlei teksten die ze tegenkomen en niet zo goed verstaan. Zelfs is op hun verzoek al eens een speciale Vragen-avond geweest over tal van Roomse gebruiken. Deze jongens zijn afkomstig uit Kampongs, waar de Missie werkt en waar ze als kind ook zijn gedoopt. Nu ontvangen ze al jaren catechetisch onderricht naar de leer der Geref. Kerken. En met verheugende uitkomst.

Tot zover dit sobere en daarom zo ontroerende verslag.

Laten we bidden en werken dat God ons deze arbeid niet afneemt vanwege onze zonden.

C. V.

INGEZONDEN

GEACHTE REDACTIE

In het nummer van 26 februari 1965 komt een artikel voor in de rubriek Boekbespreking van de heer R. Kruidhof te Kampen, over het boek van Albert Luthulie, Vrijheid voor mijn volk.

Dit boek wordt aan het slot „hartelijk ter lezing aanbevolen”.

Het is jammer dat dit artikel voor het merendeel gewijd is aan de situatie in Zuid-Afrika en de apartheidspolitiek, kritisch bezien, en te weinig aan bovengenoemd boek zelf.

Een critische bespreking van dit uit het Engels vertaalde boek zou zeker op zijn plaats geweest zijn.

De critiek is feitelijk tot één zin beperkt, n.l. „En hoewel men niet aan de indruk „ontkomt dat ook Luthulie niet geheel is „vrij te pleiten van éézijdigheid en ongemotiveerde laetdunkendheid t.o.v. de „Nationalisten.”

Dit is wel erg zacht en vriendelijk gezegd, maar is toch geen juiste weergave van de negatieve kant van dit boek.

Luthuli heeft het zelf niet geschreven, alleen gedictieerd, het Engelse echtpaar Hooper heeft het voor hem opgeschreven, onder de titel: „Let my people go.”

Waar deze sympathieke Bantoe als christen spreekt zegt hij behartigenswaardige dingen: als hij misstanden aanwijst, of de blanke opwekt zijn christen-zijn te beleven en aandringt om haast te maken met de Zendingstaak.

Maar waar hij spreekt vanuit zijn Bantoe-nationalisme keert deze Engels-opgevoede ex-onderwijzer zich in fel bewogen taal tegen alles wat van de blanke regering komt, en ziet hij de dingen scheef.

Dan is hij de bitter teleurgestelde die de blanke Afrikaners alleen maar kan zien als onderdrukkers.

Dan spreekt uit zijn woorden wantrouwen en minachting voor de regeringsmaatregelen.

Voor het goede dat reeds gedaan is op het gebied van betere behuizing, onderwijs en medische verzorging, heeft hij geen enkel woord van waardering.

Geen woord voor de onderwijswet van 1954. „In de samenhang met andere wetten”, wil hij dit onderwijs zien, „die immers ten doel hebben de meester-dienstknachtverhouding op te leggen.”

De vorming van Bantoe-thuislanden noemt hij kortweg: „leugen en bedrog”.

Hij wil van geen ethnische gescheidenheid weten.

Op blz. 137 spreekt hij over de Jan van Riebeeckherdenking in 1952 aldus:

„De blanken vierden 3 eeuwen van blanke overheersing. Wij blikken terug op 3 eeuwen van onderdrukking.”

Een aperte historische onwaarheid. Toen v. Riebeeck landde aan de Kaap in 1652, waren er geen Bantoes in Zuid-Afrika. Het eerste contact aan de Oostgrens valt in 1730, de eerste Kafferoorlog in 1779.

Men zij daarom voorzichtig met het trekken van conclusies t.a.v. de huidige politiek der Z.-A.-regering op grond van dit boek.

En men leze het met oordeel des onderscheids.

Met dank voor de plaatsing,

Hoogachtend,

Rotterdam.

J. Groenendijk.

Ik dank de heer Groenendijk voor zijn reactie en kritiek en moge naar aanleiding daarvan nog enkele opmerkingen maken.

Men kan een boekbespreking in velerlei vorm gieten. Dat in het onderhavige geval de apartheidspolitiek in zeer beknopte vorm aan de orde gesteld werd achtte ik dienstig omdat de materie van het boek er nauw mee verweven is.

Wat Uw opmerkingen over de negatieve zijde van het boek betreft, geloof ik dat men van deze de vrijheid ontnomen leider van een onmondig gehouden volksgroep niet verwachten moet dat hij waarderend zal spreken over het vele goede dat de blanken doen.

Het gaat hier om de hele conceptie van de apartheid en haar uitwerking die voor hem neerkomen op het ontbreken van gerechtigheid voor degenen, die een zwarte huid gekregen hebben.

Het hele Zuidafrikaanse rassenvraagstuk is inderdaad een heet hangijzer en de berichten over de situatie aldaar bereiken ons behalve via de regeringsgezinde pers vaak uit twijfelachtige bronnen. Het voordeel van het boek van deze naar Uw woorden „sympathieke Bantoe”, Nobelprijswinnaar, is dat men hier een vertegenwoordiger, zij het een Engels opgevoede, van het zwarte ras zelf beluisteren kan.

Wat de passage over de Jan van Riebeeckherdenking aangaat, U spreekt van een „aperte historische onwaarheid”. In mijn exemplaar had ik naast de betreffende regels geschreven: overdreven.

Ik geloof dat de waarheid in het midden ligt. In Zuid-Afrika bevonden zich in 1652 Hottentotten en Bosjesmannen, die bij de komst van de Boeren aan het afnemen waren en sindsdien nog verder in aantal zijn geslonken. Dit waren dus geen Bantoenegers. Maar bij gebrek aan arbeidskrachten is men er in 1658 toe overgegaan om o.a. neger-slaven te importeren.

De hartelijke aanbeveling was bedoeld voor kritische lezers die een zaak graag van twee kanten horen. Dit had er inderdaad beter bij vermeld kunnen worden.

Kampen.

R. Kruidhof.

KERKNIEUWS

Beroepen te Harderwijk: H. Mostert te Wetsing-Sauwerd.

Bedankt voor Musselkanaal: D. Noort te Drogeham.

Ds. W. Verwoerd.

Op de avond van woensdag 30 maart overkwam Ds. W. Verwoerd van Leek op de weg bij Midwolda een ernstig ongeluk, waarbij hij een schedelbasisfractuur opliep. Pas zes uur na het ongeval, 's nachts om 2 uur, werd hij naast zijn bromfiets aan de rand van een sloot gevonden. In zorgwekkende toestand werd hij naar het Academisch Ziekenhuis van Groningen overgebracht. Zijn toestand is nog steeds zeer ernstig.

Dr. B. Jongeling.

Dr. B. Jongeling mag zijn arbeid in de gemeente van Apeldoorn ten dele hervatten. Voorlopig gaat hij in de morgendiensten weer voor in de dienst des Woords.

Ds. J. van Bruggen.

Ds. J. van Bruggen mag op medisch voorschrift zijn werk momenteel niet verrichten.

Ds. J. D. Houtman.

Zondag 28 maart nam Ds. J. D. Houtman na een ambtsperiode van bijna 12½ jaar, in de middagdienst, afscheid van de gemeente van Vollenhove-Cadoelen. De afscheidspredikatie handelde over Hand. 20 : 32. Na de preek werd Ds. Houtman toegesproken door br. H. Berger namens de kerkeraad en gemeente, door Ds. W. Bax van Zwartsluis namens de classis Kampen, door br. Te Meer namens de Chr. Geref. Kerk van Sint Jansklooster en door wethouder Van Benthem namens B. en W. van Vollenhove.

Derde predikant voor Assen.

De kerkeraad van Assen besloot, gezien de uitbreiding van de gemeente, over te gaan tot het stichten van een derde predikantsplaats.

Aankoop kerkgebouw in Leek.

De Geref. Kerk is voor een bedrag van f 80.000.— eigenaar geworden van de gebouwen, die tot dusver toebehoorden aan de Geref. Kerk (syn.). Laatstgenoemde kerk heeft het voornemen binnenkort een nieuw kerkgebouw te laten bouwen. Het aangekochte gebouwencomplex omvat kerk, pastorie, kosterwoning en een vergaderlokaal, alles gelegen aan de Tolbertstraat te Leek.

ADRESSEN

's-Gravenhage-Oost, scriba: A. den Broeder, Denenburg 176, thans telefonisch aangesloten onder nummer 070-856085. Assen, diakonie: S. L. Heijs, Witterstraat te Assen. Winsum-Obergum, scriba: R. O. de Vries, Kloosterstraat 1, Winsum-Obergum. Ds. J. D. Houtman, Munnikstraat 2, Heerenveen, telef. 05130-2892. Ds. C. Olij, Bruchterveld B 227 (post Bergentheim), telef. 05233-8328.

VOORLICHTINGSDAG

De Landbouwhogeschool houdt op 24 april a.s. een voorlichtingsdag voor hen, die geïnteresseerd zijn in de studie van de landbouwwetenschappen.

Het bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Wageningen deelt mede, dat alsdan inlichtingen over de Vereniging verkregen kunnen worden ten huize van de abactis A. Klapwijk, Hoogstraat 80 (ingang Molenstraat) te Wageningen.

ONTTROKKEN

De Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Hattem moet thans — met leedwezen — berichten, dat ds. C. van Ommen zich heeft onttrokken aan het opzicht en de tucht van de Kerkeraad.

PAASCONGRES

Van 20 april (15 uur) tot 24 april (9.30 uur) zal D.V. plaats vinden het jaarlijkse paascongres voor de Gereformeerde Studenten en Academiëci.

AAN ONZE LEZERS,

In verband met de steeds hoger wordende druk- en verzendkosten zijn wij genoodzaakt het abonnementsgeld van „Opbouw” met f 2.— per jaar te verhogen en dus te brengen op f 12.—. Voor studenten en buitenlandse abonnees resp. op f 8.— en f 15.— per jaar.

Zo lang „Opbouw” bestaat vond ondanks steeds stijgende exploitatiekosten nooit verhoging van de abonnementsprijs plaats. Dat kon omdat „Opbouw” geen commerciële aangelegenheid is en het aantal abonnementen steeds groeide. Ten gevolge van de jongste loons- en prijsverhogingen is nu evenwel een kleine verhoging noodzakelijk geworden. Wij vertrouwen dat onze lezers dit zullen billijken.

De abonnees die hun abonnementsgeld over 1965 of een deel ervan reeds hebben betaald verzoeken wij vriendelijk deze verhoging te willen storten op gironummer 233117 ten name van drukkerij Steenberg te Zeist.

Het Bestuur van de Persvereniging.

Inhoud „OPBOUW”

Het probleem van Psalm 22	E.R.P.
Scheur de kerk toch niet!	C.V.
Kerkelijk Leven	G.V.
Te Berde	v.O.
Mogen en moeten onze kinderen deelnemen aan het avondmaal des Heren	G.V.
Contacten	P.A.H.
Bedankt voor de eer	D.W.L.M.
Persschouw	
Ingezonden	
Kerknieuws	

Thema: de positie van de Christen in een veranderende wereld.

Programma o.a.:

- dinsdagavond: ds B. J. F. Schoep, „De kerk in een veranderende wereld”.
woensdagmiddag: prof. dr. J. P. A. Mekkes, „Onze staatkundige roeping”.
vrijdagmiddag: prof. dr. H. J. van Zuthem, „De plaats van de christen in de moderne onderneming”.
vrijdagmiddag: causerie van prof. dr. H. R. Rookmaaker, „De landschapsschilderkunst van Jan van Goyen”.
donderdagavond: forum over „de Christelijke Studentenvereniging”.

Elke morgen zal Ds. W. Borgdorff een bijbelstudie leiden.

Plaats: Conferentieoord „Ons Centrum”, Traay 299, Driebergen (uitstekende maaltijden, goede voorzieningen!).

Prijs bij deelname aan het gehele congres: f 30.—.

Correspondentieadres voor opgave van deelname of het aanvragen van de syllabus met de stellingen der referenten, volledig programma en andere gegevens: H. W. Vos, Oude IJsselstr. 18¹¹, Amsterdam.

De Here gaf ons wederom blijdschap met de geboorte van

GOVERT JAN

J. G. van Oord
A. M. van Oord-Groen
Rijchart
Pieter
Karietje

Vianen, 5 april 1965
Ark „Zonnevaart”

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk